

Var hun lesbisk?

200 års forsøg på at befri Sappho fra en fordom

Rasmus Sevelsted

De tidligste biografier siger, at nogle mener, at Sappho var 'afvigende' og 'kvindeelsker', Horats kalder hende *mascula*,¹ og siden renæssancen har Sappho og hendes ø Lesbos givet navn til kvindelig homoseksualitet.² Men forskningen har altid forholdt sig anderledes tøvende til spørgsmålet om Sapphos seksualitet – både i 1800-tallet, da man begyndte at forholde sig videnskabeligt til spørgsmålet, og i nyere tid, hvor seksualitetens historie er blevet et selvstændigt og populært forskningsområde.

Første del af denne artikel undersøger synet på Sapphos lesbiske kærlighed i forskningen. Jeg mener at kunne vise, at det meste af den moderne forskning trods store forskelle i værdier og teoretisk og metodisk grundlag implicit eller eksplicit søger at normalisere Sappho. Det gør man enten ved, som i 1800-tallet, at nægte, at hendes digte er erotiske, eller ved – i nyere tid – at argumentere for, at digtene udtrykker en kulturelt og institutionelt sanktioneret normativ erotik eller seksualitet. Konsekvensen er i begge tilfælde, at man afviser, at Sappho var homoseksuel – eller bare ukonventionel eller marginaliseret. Eksplicit eller implicit søger man at 'befri' Sappho fra en fordom.³

Fordi disse læsninger og fortolkningsstrategier hviler på antagelser om en digterisk kontekst, vi ved meget lidt om, forsøger jeg i artiklens anden del at se på spørgsmålet i et nyt lys. Er det muligt – i stedet for at forsvare en normativ Sappho – at læse et brud med normerne i Sapphos fremstilling af sig selv? Hvad sker der, hvis vi i stedet for at forsøge at *befri* Sappho fra fordomme, ser på, om hun faktisk kunne være lesbisk i mere end geografisk forstand? Diskussionen rejser vanskelige spørgsmål om forholdet mellem moderne og antik seksualitet og om Sapphos digte som en del af den arkaiske græske sangkultur. Men det åbner også for nye læsninger af fragmenterne og den fremstilling, hun giver af sig selv i dem.

---

1. Horats, Epist. 1.19.28.

2. Se DeJean 1989; for tidlig moderne tid, se Andreadis 2001.

3. Det er titlen på Welckers bog, som starter hele diskussionen – Sappho von einem herrschenden Vorurtheil befreyt (Sappho befriet for en herskende fordom).

Antikken

De antikke testimonier kan inddeles i to hovedgrupper. Den ene består af fiktive historier om hendes liv, som menes at være skabt af senere digtere. Vi ved fx at mange komediedigtere fremstillede Sappho som en figur i deres dramaer, og at mange historier – fx historien om hendes mand – sandsynligvis stammer herfra.⁴ Andre historier om hendes liv, fx at hun blev forelsket i manden Phaon, skyldes sandsynligvis, at hun har fortalt historien om Aphrodite og Phaon (der betyder 'strålende') i sine digte, hvorefter man har forvekslet Aphrodites kærlighed til Phaon med Sapphos egen.⁵

Den anden gruppe af testimonier synes at afspejle læsninger af Sapphos digte. Sappho skriver om sine brødre, sin mor og – især – om kærlighed til kvinder. Et af de første testimonier beskriver Sappho således: "Hun er af nogle blevet beskyldt for at være afvigende i sin adfærd, altså kvindeelsker (κ[α]τηγόρηται δ' ὑπ' ἐν[ί]ω[ν] ὡς ἄτακτος οὐ[σα] τὸν τρόπον καὶ γυναικε[ράσ]τρια). Af ydre lader hun til at have været frastødende og temmelig grim, mørk af udseende og meget lav af statur."⁶ Denne papyrus er interessant, fordi den nævner Chamaeleon, der skrev et værk om Sappho omkring ca. 300 f.Kr. – nogle mener endda, at stumpen er et uddrag af Chamaeleons værk.⁷ Suda nævner også, at Sappho fik et dårligt ry for 'sit skændige forhold' (διαβολὴν ἔσχεν αἰσχρᾶς φιλίας) til sine veninder.⁸ De romerske digtere og kommentatorer synes alle at have betragtet Sappho som en digter med et *maskulint begær* (jf. Horats' beskrivelse af hende som *mascula*),⁹ og kvindeelsker.¹⁰

-
4. For den tidlige reception af Sappho, se Yatromanolakis 2008, 295–306; Coo 2021. Begge er kritiske over for den traditionelle opfattelse, at Sappho fremstilledes som en sexgal karakter i den nye komedie. Det længste fragment fra nogen komedie, nemlig et langt uddrag fra Antiphanes' Sappho, overleveret hos Athenaios (Deipnosophistai 10.4501–451b) fremstiller hende tværtimod som en gådefuld forfatter.
  5. Nagy 1996 er den mest udførlige behandling af dette tema.
  6. P. Oxy. 1800 fr. 1 = test. 1 Campbell.
  7. Fx Hunter 2019; se også Thorsen 2019b, 28.
  8. Suda, Sappho (test. 2 Campbell).
  9. Se generelt Thorsen 2019a; for Vergil, se Harrison 2019; og for de antikke kommentarers betydning for de romerske digtere, Hunter 2019.
  10. Ovid, Tristia, 2.361–6.

De forskellige og modstridende biografier afspejler en debat om Sapphos eros og giver os en idé om, hvordan man senere i antikken har forstået Sapphos digteriske persona.¹¹ På den ene side ansås Sappho – fra den allertidligste reception – for at være en fremragende digter, men samtidig har det været vanskeligt – i hvert fald for nogle – at acceptere at hun skriver så direkte om begær efter kvinder. På den baggrund synes de mange opdigtede fortællinger om mænd at tjene det formål at give Sappho en socialt acceptabel livsstil for de senere læsere. En sådan normalisering synes under alle omstændigheder at være strategien bag en anden tradition, der siger, at der var to Sappho'er – en ærværdig lyrespiller og en prostitueret.¹² På den måde kan Sapphos stærke begær, som man anså for moralsk problematisk, afvises med henvisning til en 'anden' Sappho. Ovids fortælling i *Heroides* 15 om, hvordan Sappho elskede kvinder, indtil hun mødte Phaon og bliver forelsket i ham, kan ses som en kombination af disse to traditioner: Hun levede et umoralsk liv, indtil hun blev omvendt.¹³ Traditionen vidner også om forsøg på at 'redde' Sapphos ære.¹⁴

1800-1900: Sappho befriet fra en fordom

Disse historier kan tjene som et bagtæppe til en diskussion af moderne syn på Sappho og de mange forsøg på at 'redde' hende. I forskningen blev Sapphos seksualitet et spørgsmål fra omkring år 1816, da Friedrich Gottlieb Welcker udgav bogen *Sappho von einem herrschenden Vorurtheil befreyt*. Den fordom, som Welcker 'befriede' Sappho fra, er forestillingen om, at hun skulle udtrykke romantisk eller ligefrem erotisk kærlighed til kvinder. Så vidt drev de gamle grækere trods alt ikke deres unaturlighed.¹⁵

-
11. Se Lefkowitz 2012; for antikke biografier som udtryk for læsninger af digtene, se Graziosi 2002.
  12. Se Suda, Sappho (andet lemma) og Campbell, test. 3 note 1. For strategien generelt, se Most 1995, 18–19.
  13. Most 1995, 19–20 ser dette som en biografisk strategi, der skal forene de to ellers modstridende syn på Sappho.
  14. De antikke biografier taler ganske vist om, at der er tale om anklager eller sladder, men netop det fokus viser den trang til at 'forsvare' Sappho, som strømmer gennem hele traditionen. Når nutidige forskere tager denne formulering som for manglende 'bevis' for, at Sappho skulle være homoseksuel, overser de denne bias. Se fx Hallett 1996, 130: "... the prevalent modern impression that Sappho was a Lesbian, that she herself took part in homosexual practices, is not based on ancient testimony. As we have seen, the ancient sources who as much as mention Sappho's reputation for physical homoerotic involvement (the earliest of which postdates her lifetime by at least 300 years) describe this reputation as nothing more than a wholly disgraceful accusation."
  15. Jf. Welcker 1816, 14–15.

Welcker var en afgørende skikkelse inden for den nyetablerede tyske filologi, og hans Sappho-portræt bygger på den *Quellenforschung*, som var kernen i den nye videnskabelighed.¹⁶ Han viser, at mange af de overleverede anekdoter om Sappho er senere tiders tildigtninger, og at de bedste kilder til hendes liv og kærlighed er digtene selv. Det er ved at forholde sig kritisk til den overleverede tradition at Welcker med en vis ret kan siges at være den moderne Sappho-forsknings grundlægger.¹⁷

Welckers fokus i bogen er ikke så meget Sappho selv som seksualmoral i det arkaiske og klassiske Grækenland generelt. I stedet for at forholde sig til anekdoter om Sapphos liv,¹⁸ undersøger Welcker, hvad vi historisk *ved* om Sappho ('was wir geschichtlich von der Sappho wissen'),¹⁹ hvilket er ganske lidt. Derfor forsøger han at se på seksualmoral i det arkaiske og klassiske Grækenland i det hele taget og argumenterer for, at erotiske forbindelser mellem kvinder ikke var accepteret. Fordi fragmenterne viser, at Sappho var en respekteret og velanset kvinde i sit samfund, kan hun heller ikke have sunget åbent om et begær, der ikke var det, mener Welcker. Fragmenterne viser tværtimod Sapphos hengivelse til kunsten, og hendes rolle som moralsk autoritet samt hendes sublime poetiske evne.²⁰ Der er, siger Welcker, ingen grund til at tro, at hun udtrykker noget, der kunne vække anstød. Derfor må man forstå forholdet mellem Sappho og de piger eller kvinder, der omtales i hendes digte, som et rent platonisk forhold.²¹

---

16. Om Welckers afgørende arbejde og status som en af grundlæggerne af den tyske antikforskning, se Pflug 1986.

17. Den kritiske tilgang til Sappho-traditionen som mange moderne forskere udviser – fx Parker 1993 og Lefkowitz 2012, 41–44 – er temmelig direkte affødt af Welckers kritiske forskning.

18. Welcker 1816, 2–6.

19. Welcker 1816, 6.

20. Welcker 1816, 61–62.

21. Welcker 1816, 60.

Den 'fordom', Welcker vil befri Sappho fra, stammer ikke fra forskningen, hvor man sjældent talte om Sapphos seksualitet.²² Welcker taler netop om en *fordom*, som til trods for at den undertrykkes i lærde kredse, altid har knyttet sig til Sapphos navn.²³ Sappho har altid været forbundet til kvindelig homoseksualitet, en forløber for 'de kvinder, der går i bukser,' som Wilamowitz citerer Krumbacher for at have sagt.²⁴ Welckers bog åbner altså spørgsmålet om Sapphos seksualitet som et forsknings-spørgsmål.²⁵ På en vis måde begynder Sappho-forskningen altså med et forsøg på at bevise, at Sappho ikke var en seksuelt afvigende.

Når det overhovedet har været interessant, skyldes det utvivlsomt, at grækernes seksualmoral var en anstødssten i det klassicistiske projekt, der med den klassiske filologi som spydspids havde gjort antikkens dannelse til modellen for en ny, klassisk orienteret tysk kultur, der senere bredte sig til det meste af Europa og Amerika.²⁶ Store filologer – ikke mindst Wilamowitz – følger Welckers resultat.²⁷ Men samtidig falder interessen for Sapphos seksualitet sammen med en ny generel interesse for seksualitet overhovedet. Ordet homoseksuel bliver skabt i Tyskland i 1860'erne og anses generelt for at have ændret den moderne opfattelse af seksualitet ganske grundlæggende.²⁸ Ordet er et produkt af en mere generel videnskabelig og juridisk interesse for seksua-

---

22. Det påpeges ofte, at Welcker ikke fortæller os, hvem han præcis argumenterer imod, e.g. DeJean 1989, 207–8; Rüdiger 1933, 82–90 og Most 1995, 25. Wilamowitz bemærker, at Welcker kun kæmpede mod nogle 'engelske dilettanter', Wilamowitz 1913, 71.

23. Selv litterære fremstillinger af Sappho, som var populære i 17- og 1800-tallet fokuserer som regel på historien om Phaon. For et overblik over Sappho-receptionen i Europa i d. 17.-19. århundrede, se Reynolds 2000, 121–254; en mere detaljeret gennemgang findes i DeJean 1989, 116–86; og Johnson 2021.

24. Wilamowitz 1913, 71–2.

25. En glimrende gennemgang findes i DeJean 1989, 203–30. Orells 2015, 126–51 ser på samme problem i en primært angelsaksisk kontekst.

26. DeJean 1989, 203–30. Om forsøget på at forklare græsk seksualitet og vigtigheden af dette spørgsmål i den tyske klassicisme, se Orrells 2011, 52–96.

27. Om traditionen efter Welcker, se DeJean 1989, 210. Se i øvrigt Wilamowitz 1913, 69–78, især s. 71: "Aber mit voller Zuversicht bekenne ich mich zu dem Glauben, dass Welcker Sappho von einem herrschenden Vorurtheil befreit hat, für alle die ihn hören wollen und verstehen können."

28. For en kortfattet gennemgang, se Halperin 1990, 15–40.

litet i 1800-tallet, hvor man får en *scientia sexualis*, som Foucault kalder det.²⁹ I stedet for at censurere og undgå at tale om sex, giver den nye videnskabelighed mulighed for at beskrive og diskutere seksualitet, især afvigende seksualitet og perversiteter, ned i de mindste detaljer.³⁰ Det er her seksualitet som identitet bliver skabt.³¹

Denne ændring kan vi se i Wilamowitz' syn på Sappho i 1913. Han tilslutter sig Welckers argumenter og mener, at kvindelig homoseksualitet var uacceptabel i antikken. Derfor nægter han også at Sappho var lesbisk eller 'tribade', som han kalder det.³² Alligevel adskiller Wilamowitz sig temmelig meget fra Welcker.³³ Han mener, at Sapphos begær til pigerne i hendes digte er erotisk og sanseligt,³⁴ men at hun afstår fra at udleve det for i stedet at sublimerer det i sin digtning.³⁵ Han siger det ikke meget klart, men for Wilamowitz bliver Sappho en slags afholdende lesbisk skolelærer, der afstår fra at gøre noget 'skændigt'.³⁶

Her får vi altså Sappho som homoseksuel i moderne forstand, men hun er stadig befriet fra fordømmen om 'skændig kærlighed', fordi hun ikke handlede på, eller ønskede at handle på sine lyster.³⁷ Samme syn på Sappho finder vi i Denys Page's meget indflydelsesrige kommentar til Sappho og Alkaios fra 1955; Page nægter ikke Sapphos seksuelle 'tilbøjelighed', men redder samtidig hendes ære ved at henvise til, at der ikke

---

29. Dette er den ændring i opfattelsen af seksualitet som kulturelt konstrueret, Foucaults værk om Seksualitetens Historie skaber, se Foucault 1979, 53–73.

30. Denne interesse for seksualitet og forskellige former for 'perversiteter' og seksuelle 'patologier', skaber ifølge Foucaults meget berømte argument den moderne seksualitet, se Foucault 1979; Foucault understreger, s. 17–49, at patologiseringen af seksualiteten i det 19. årh. i sig selv skaber en enorm vækst i diskurser om seksualitet, snarere end at undertrykke den.

31. For sammenhængen mellem den tyske historicisme og interessen for grækernes homoseksualitet, se Orrells 2011, 52–96.

32. Wilamowitz 1913, 72.

33. Sådan som det ellers ofte antages: Most 1995, 27; og især DeJean 1989, 217–22 der lægger vægt på Wilamowitz' syn på Sappho som opdrager inden for et patriarkalsk og derfor heteroseksuelt samfund.

34. Wilamowitz 1913, 59; 76.

35. Wilamowitz 1913, 78.

36. Wilamowitz 1913, 77. For en kritisk gennemgang af hele denne tradition, se Parker 1993, 313–15.

37. Wilamowitz 1913, 59, jf. 72–5.

er beviser for, at hun har udlevet sin 'perversion'.³⁸ Synspunktet findes hos andre fremtrædende forskere, fx G.M. Kirkwood i 1974.³⁹

Sappho og normerne (1970-2021)

Selvom vores forståelse af og syn på seksualitet i dag er ganske anderledes end Welckers, er der overraskende ligheder mellem den moderne forskning og hans. Glenn Most har påpeget ironien i, at det netop er, fordi Welckers kildekritiske metode og argumenter har sejret, at hans konklusion ikke længere kan tages alvorligt. Ved at skære de mange lag af forestillinger og formentlig fiktive historier om Sappho bort, er man tilbage ved digtene, og modsat Welcker læser de fleste i vore dage digtene som utvetydige udtryk for begær til andre kvinder.⁴⁰ Så Welckers kildekritiske arbejde har ført til den modsatte konklusion af det, den skulle vise. Men billedet er ikke helt så enkelt.

For også Welckers historicisme lever videre i den nye forskning. For det var argumenter om grækernes seksualitet, Welcker byggede sin fortolkning på. Og selvom man i dag anser Sapphos digte for at være erotiske, forsøger man stadig at forklare Sapphos kærlighed til kvinder som del af den kultur, hun levede i.⁴¹ Hvor Welcker nægtede, at kulturen accepterede kvindelig homoseksualitet, forsøger man i dag at forklare kulturen ud fra Sapphos digte, hvis erotiske natur synes åbenlys. Man søger altså at forklare digtene som udtryk for normativ seksualitet. Man regner med, at de kan have fungeret som en slags erotisk indvielse, på samme måde som pæderastiske mandlige forhold.⁴² Den ændrede forståelse af Sapphos seksualitet er altså en ændring af forståelsen af seksualitet i hendes kultur.

---

38. Page 1955, 143. Hun var, siger han, ikke "addicted to the perversion which the modern world names after her island".

39. Kirkwood 1974, 102.

40. Most 2005, 27: "It is one of the ironies of the history of classical scholarship that the method Welcker devised to support his view of Sappho ultimately quite destroyed its credibility." Om Welckers Sappho, se Calder 1986.

41. Se fx Merkelbach 1957, 7; Marrou 1956, 72; Dover 1978, 171-184; Burnett 1983, 298; Gentili 1988, 77-89; Calame 2001, 249-252. West 1970, 329-330 er en bemærkelsesværdig undtagelse. Han antager simpelthen blot at Sapphos 'dominant feelings were homosexual' uden at sige mere om, hvad det betyder (eller ikke betyder) for hendes sociale kontekst.

42. Calame 1996 og den lidt ændrede version i Calame 2001, 244-58. Se også Lardinois 1989.

Den moderne forskers problem er altså i en vis forstand det samme som Welckers, nemlig at man må forstå Sapphos digte i deres kulturelle og sociale kontekst og forklare Sapphos erotiske digte som udtryk for den kultur, hun levede i. I dag forklares hendes homoerotiske begær så som udtryk for en anden historisk konstruktion af seksualitet, i traditionen efter Foucault,⁴³ eller antropologisk med fokus på ritualer og religiøst og kulturelt sanktionerede forestillinger.⁴⁴ I begge tilfælde bliver Sapphos tekster set som udtryk for en kulturel norm – en helt anden forståelse af sex og seksualitet end vores – som man skal forsøge at forstå.⁴⁵

Og det munder ud i en paradoksal lighed med Welckers konklusion. For effekten af disse tilgange bliver, at Sapphos seksualitet igen *forklares* og bortforklares. Ved at gøre seksualitet til et spørgsmål om en kulturel forskel, ser man Sapphos begærende subjekt som udtryk for en normativ moral, og dermed ophører det at være et spørgsmål, der betyder noget for forståelsen af Sapphos jeg – altså noget der er relevant for digtene selv. Sappho er med andre ord blevet en del af majoriteten. Dermed kan man igen forklare, at Sappho ikke har andet end tilsyneladende lighed med den moderne lesbiske. Se fx Glenn Most, der efter at have afvist Welckers konklusion, fortsætter med at fortælle os, at Sappho ikke er lesbisk, selvom det kunne se sådan ud:

If it seems self-evident to us to suppose that Sappho was a female homosexual, we should remember that such a view of her was never widespread before our century – indeed, that the very notion that people are either homosexual or heterosexual is a modern invention. Sappho herself would have had no idea what people mean when they call her nowadays a homosexual. Except in her place of birth, Sappho was not a Lesbian.⁴⁶

---

43. Forskere med fokus på seksualitet følger typisk Foucaults genealogiske tilgang og ser seksualitetens historie som bestående af skiftende epokers forskellige diskursivt konstruerede virkeligheder. Her er fokus først og fremmest på, hvordan seksuel praksis tager udgangspunkt i en diskursivt formet subjektivitet – altså hvordan seksualitet formes og opleves. Foruden Foucault 1979, se Halperin 1990 og Blondell & Ormand 2015, især 1–22.

44. Det er fx tilgangen hos Patzer 1982; Bremmer 1989, der begge er optaget af mandlig homoseksuel praksis. For denne metodes betydning for Sappho og erotik som del af et ritual, se Calame 2001, 244–45 og Lardinois 1989. Denne tilgang har tydeligt appelleret til mere positivistisk orienterede klassicister. Dovers Greek Homosexuality (Dover 1978) kan siges at høre til den første gruppe.

45. For en kritisk gennemgang af Patzers antropologiske forsøg på at 'forklare' græsk mandlig homoseksuel praksis, se Halperin 1990, 54–71.

46. Most, 1995, 27.

Glenn Mosts grunde til at sige, som han gør, er nogle ganske andre end Welckers, og alligevel er der en slående lighed både i det spørgsmål, der stilles, og i det svar, der gives. Sappho var ikke lesbisk, sådan som mange har troet, også selvom det synes 'self-evident'. På sin egen måde befrir Most også Sappho fra en fordom, den samme fordom som hun er blevet befriet fra knap 200 år tidligere. Faktisk synes en stor del af disse nyere studier ganske som Welcker at ville *bevise* netop det.⁴⁷

Teorien om Sappho som en slags opdrager eller lærer, lever nu videre i tanken om Sappho som leder af en Aphrodite-kult eller *thiasos* eller som korleder,⁴⁸ måske som en del af forberedelsen til de mytilenske pigers bryllup.⁴⁹ Her bliver Sapphos erotiske digte forklaret som en del af opdragelsen, sådan som også Welcker og Wilamowitz gjorde det.⁵⁰ Men der er andre måder at konstruere digtenes sociale kontekst på. En udbredt tolkning ser Sapphos erotiske digte som private, dvs. monodiske sange sunget for en snævrere kreds af tilhørere.⁵¹ I så fald kunne de erotiske digte være som mændenes sympotiske digte, der også ofte udtrykker homoerotisk begær. Selvom Sapphos gruppe altså forstås forskelligt, er det centralt i alle fortolkninger, at Sappho, som andre arkaiske digtere, taler på vegne af gruppen. Disse teorier afspejler den øgede bevidsthed om den arkaiske digtnings sociale funktion inden for en sangkultur, hvor digtningen opretholder og formidler den mytologi og de værdier, samfundet bygger på.⁵²

De nye og de gamle studier er overraskende enige om at Sapphos digte skal ses som udtryk for de normer, der gælder i hendes samfund. Så selvom de ser modsat på Sapphos begær, er de enige om, at Sappho må udtrykke et normativt syn på seksualitet.

---

47. Se fx Lardinois 1989, 15: hvis brug af ordet *justified* er sigende: "Is the connection between the isle of Lesbos and the homosexuality of women justified? Are there reasons to believe that Sappho of Lesbos was a 'lesbian'?" Hans svar er nej.

48. Sappho som leder af en *thiasos* er især blevet kendt fra Gentili 1988, 72–104, men den går længere tilbage, således fx hos Bowra 1935, 190–2.

49. Versioner af dette argument findes hos Merkelbach 1957; Calame 2001, Calame 2005; Hallett 1996; Lardinois, 1996; Rösler 1980.

50. Denne funktion bygger som regel på en parallel til Alkmans digte som ofte gentages uden yderligere argument eller nærlæsning af digtene (Se fx Lardinois 1989 og 2010.) Udførlige argumenter findes i Calame 2001, 2010-263 og Hallett 1996, 139.

51. Se fx Page 1955, 110–12; Kirkwood 1972, 100–49; Parker 1993; og mere generelt om Sapphos tilknytning til genre, Kurke 2021.

52. Jf. Calame 2001, 230. Ordet sangkultur ('song culture') er møntet af Herington 1984, 3–5 til at beskrive den arkaiske græske kultur.

Derfor ender de paradoksalt med den samme konklusion, når man sammenligner med moderne seksualitet, nemlig at Sappho ikke var lesbisk.

Tilbage til Welcker

Imidlertid er nogle af disse teorier vanskelige at forene med vores viden om den stærkt patriarkalske græske kultur og kvinders rolle i den. Hvis digtene har været en del af en erotisk opdragelse, hvis funktion er rituel og stærkt knyttet til bryllup, er de per definition del af den patriarkalske kultur. Vi må altså forestille os, at homoerotisk digtning som en grundlæggende del af den opdragelse, der har (det heteroseksuelle) ægteskab som mål. Det er ikke intuitivt indlysende, hvorfor opdragelse til ægtekab ikke snarere beskriver hetero-erotiske forhold, når det er mænd, pigerne skal giftes med. Der er foreslået forskellige akrobatiske løsninger på dette problem. Således fx André Lardinois:

her [sc. Sappho's] sensual descriptions of young women, which are certainly expressed in homoerotic terms, were meant to praise the erotic appeal of these young women as experienced by men and women alike but intended to be consummated in heterosexual marriages.⁵³

Lardinois anfører, at grækerne konstruerede seksualitet anderledes, end vi gør, og at homoerotisk digtning *derfor* kan lede til heteroerotik. *Eros* er i den græske kultur ikke, som det typisk er for os, begrænset til et bestemt køn, og derfor er homoerotisk digtning ikke en opdragelse i *homoerotik*, men simpelthen i erotik.⁵⁴ Således mener Lardinois, at en kvindes begær efter kvinder kan tjene som en generel model for erotisk tiltrækning og adfærd.

Men der er noget selvmodsigende i denne konstruktion, fordi argumentet både nægter sammenhængen mellem køn og seksualitet og gør denne sammenhæng til afgørende for pigernes erotiske opdragelse. Særligt hvis man, som fx Lardinois og Judith Hallett, mener, at det ikke har været accepteret, at pigerne har haft seksuelle

---

53. Lardinois 2010, 13.

54. Det er logikken hos Lardinois 1989 og 2010; Boehringer & Calame 2016.

relationer med hinanden inden ægteskabet.⁵⁵ Det giver den paradoksale fortolkning, at man har digte om intense kærlighedsforhold mellem kvinder som en del af opdragelsen, mens sådanne kærlighedsforhold i virkeligheden har været uacceptable.

Problemet bliver ikke mindre, hvis man forestiller sig en privat kontekst for digtene. Eva Stehle har argumenteret for, at Sappho undersøger eros til kvinder, fordi det var uacceptabelt for en kvinde at skrive om mænd. Lardinois har i de senere år citeret denne passage fra Stehles artikel i adskillige nye artikler om Sappho og seksualitet:

The formal problem facing Sappho was to find a way of presenting the female persona as an erotic subject. Culturally acceptable models presumably did not include woman's pursuing a man. Sappho's solution, to direct the erotic impulse toward other women, was perhaps a traditional one.⁵⁶

Ifølge dette argument digter Sappho om *eros* til kvinder, fordi det ikke er socialt accepteret at synge om mænd. Vi får ikke at vide, hvorfor det skulle forholde sig sådan. Samtidig antager Stehle, at Sapphos erotiske poesi er monodisk og er blevet fremført blandt en mindre gruppe af kvinder.⁵⁷ For Stehle er Sapphos køn afgørende for hendes beskrivelser af det erotiske. Det er anderledes – og ifølge Stehle mere accepteret – for en kvinde at synge om en kvinde end at synge om en mand; det har betydning for opfattelsen af hende som erotisk subjekt.

Stehle antager, at Sapphos kærlighed til kvinder er et spørgsmål om konvention – en konsekvens af, at det har været umuligt at udtrykke begær til mænd.⁵⁸ Hun ender altså med at gøre *kønnet* på den elskede til afgørende for forståelsen af det begærende subjekt. Det strider imod det, vi ellers ved om grækernes syn på seksualitet. Men det interessante her er Stehles anstrengelser for at *forklare* Sapphos begær som en form for

---

55. Se Lardinois 2010 og 2021; Hallett 1996. Det står i modsætning til de forskere, der mener, at det har været tilladt for kvinderne at have seksuelle relationer, fx Calame 2001, 249–50; Burnett 1983, 207 (se også note 41 ovenfor).

56. Stehle 1981, 45; citeret af Lardinois 2010, 27; Lardinois 2021, 169; Lardinois 2022, 269.

57. Stehle 1981, 46; Stehle 1997, 288–318 argumenterer for, at Sappho skrev sine sange som tekst. Det er stadig et kontroversielt synspunkt.

58. Sammenhængen mellem de to former for motivation hos Stehle er for mig at se uklar, for hvor Sappho først synes i virkeligheden at ville synge til mænd, er hun i anden omgang mere positivt interesseret i at undersøge feminin eros.

skjult heteroseksualitet. I resten af hendes artikel søger hun at vise, at Sappho er interesseret i at undersøge feminin seksualitet som sådan i modsætning til den, der findes hos de mandlige digtere.⁵⁹ I en vis forstand virker det nødvendigt at adskille en feminin seksualitet fra en lesbisk – det er med andre ord det feminine der definerer Sappho, og dermed er hun igen udtryk for en form for generel og heteroseksuel forståelse af seksualiteten. Det sker altså – igen – ved at distancere Sappho fra homoseksualitet.⁶⁰

Samtidig med, at Stehle og andre undersøger det særligt feminine hos Sappho, kritiserede andre forskere i 1970'erne og 1980'erne det stereotype billede af Sappho som *kvindelig* digter i en stor del af den tidligere forskning (foretaget af mænd). Det er kernen i det kritiske arbejde, som forskere som Mary Lefkowitz, Judith Hallett og Holt Parker har stået for. I en indflydelsesrig artikel har Lefkowitz kritiseret den måde, hvorpå mandlige kritikere betragter kvindelige digtere som afvigere. Sappho bliver læst som kvinde, og andre forskeres interesse i hendes seksualitet ses som en del af denne stereotyp.⁶¹ På samme måde ser Parker forskeres forsøg på at *forklare* Sapphos position som digter ved at antage, at hun har været skolelærer eller korleder, som udtryk for en victoriansk stereotyp: Man kan kun forstå en kvindelig digter som Sappho ved at placere hende inden for en uddannelsesinstitution og forstå hendes digte i den kontekst. Både Lefkowitz og Parker peger på nogle metodiske problemer i forskningen, nemlig en tendens til at rekonstruere en biografi eller en kontekst på baggrund af digtene for så at bruge denne rekonstruktion til at fortolke digtene.⁶²

Lefkowitz og Parker illustrerer på sin vis, hvordan forskningen i 200 år har videreført Welckers projekt. Trods den overbevisende kritik af traditionen, er deres projekt stadig, på baggrund af en ganske streng kildekritik, at vise, at Sappho er – i mangel af et bedre ord – *almindelig*, hvilket kun kan ske ved at forsøge at tilbagevise forskeres fordomme.⁶³ Dermed illustrerer de også, hvordan ethvert forsøg på at befri Sappho fra en fordom uvægerligt bundet i ens egne fordomme. Deres modforestilling er endnu et forsøg på at lægge afstand til afvigeren Sappho. Hun er ikke en lesbisk

---

59. Fx Stehle 1981; Greene 1996; Snyder 1997.

60. Det sker mest markant hos Stehle i citatet ovenfor. Omvendt afholder Snyder 1997 sig helt fra at tale om den historiske kontekst for Sapphos sange og læser i stedet digtene i lyset af moderne kvindelig og lesbisk seksualitet. Se især Snyder 1997, 1–5.

61. Lefkowitz 1973, 113.

62. Parker 1993, 335.

63. Lefkowitz 1973, 116–17. Parker 1993, 336.

digter, men blot digter.⁶⁴ Også her er det at foretrække, at Sappho har været en 'almindelig' kvinde med mand og børn.⁶⁵

Vi er i disse beskrivelser endog meget tæt på Welckers forsøg på at vise, at Sappho faktisk ikke var tiltrukket af kvinder, selvom det ser sådan ud i hendes digte.

Foreløbig konklusion

Som jeg håber at have vist ovenfor, er dette et fællestræk i den måde, spørgsmålet om Sapphos seksualitet bliver behandlet på over tid. På hver sin måde forsøger de studier, jeg har diskuteret, at vise, at Sapphos tilsyneladende personlige og stærke begær til kvinder ikke er, hvad det ligner. Det er karakteristisk for disse studier, at de ikke giver læsninger af Sapphos tekst, men fokuserer på *seksualitet* som sådan – og altså antager, at Sapphos kærlighed til kvinder skal forstås som et kulturelt snarere end et personligt fænomen.

Det er naturligvis sandt, at digtene skal forstås inden for den kultur, de er blevet til i, men det er ikke givet, at det begær, der udtrykkes i Sapphos digte, blot er et generelt kulturelt fænomen, der skal forklares som sådan, relativt uafhængigt af digtene selv. Som regel benytter forskere Alkmans digte som parallel, til trods for at hans digte faktisk er ganske forskellige fra Sapphos. Hos Alkman finder vi ikke noget, der svarer til Sapphos stærke og personligt artikulerede begær. Den eneste parallel mellem dem er altså at begge taler om homoerotisk begær. Det er altså fænomenet snarere end digtene, der ligner Alkmans.

Problemet ved denne fremgangsmåde er, at man ikke – eller i hvert fald kun i ringe grad – læser Sapphos begær som en del af den fremstilling, hun giver af sig selv. Man fokuserer på en praksis snarere end på det digt, der beskriver et stærkt personligt begær.⁶⁶ Ved på forskellig vis at normalisere det, bliver det umuligt at undersøge på hvilken måde, Sapphos ellers så personlige digte også fremstiller Sappho inden for den

---

64. Mest eksplicit i Parker 1993, 341–46.

65. Læg mærke til det normative alternativ, Lefkowitz bygger sin kritik på. Hun kritiserer forskere for at antage, at en kvindelig digter må være afviger, men har selv et meget snævert syn på et 'tilfredsstillende følelsesliv': "Any creative woman is a 'deviant', that is, women who have a satisfactory emotional life (home, family and husband) do not need additional creative outlets ..." p. 113.

66. På den måde undgår man at se på digtet som beskrivelse af et begærende subjekt, for i stedet at tale om evidens – se fx Wilamowitz 1913, 75; Page 1955, 142–3; Lardinois, 2010, 22–30 er meget optaget af 'evidens'; Hallett 1996, 142.

kultur, hun befinder sig i. Ingen studier, jeg kender til, overvejer, om Sapphos personlige begær kan være usædvanligt eller marginaliseret – det er netop den fordom de forsøger at 'redde' Sappho fra. Og når man afviser selve spørgsmålet om seksualitet som anakronistisk, sker det uden nogen diskussion af, hvilke kategorier man *så* havde i antikken. Selvfølgelig ligner antikkens kategorier ikke vores helt – men hvordan så ikke-normativ eller marginaliseret eros *så* ud?

Sappho som afviger

En anden tilgang til spørgsmålet må derfor begynde med at se på, hvordan man i antikken overhovedet forstod seksualitet, for så at undersøge, hvordan Sappho fremstiller sig selv i forhold til de gældende normer for køn og seksualitet. Den bedste strategi er for mig at se, at fokusere på den person, der skildres i digtene, snarere end at se digtene som udtryk for den historiske Sapphos virkelige følelsesliv eller seksuelle praksis. Der er altid et element af performance blandt de lyriske digtere, og det er umuligt at afgøre, om og i hvilket omfang de afspejler digterens faktiske liv.⁶⁷ Denne strategi har den metodiske fordel, at vi i stedet for at diskutere digteren Sapphos psykologi, kun skal forholde os til den psykologi der udtrykkes i digtene.

Seksualitet i antikken

Som nævnt ovenfor forstod man seksualitet anderledes i antikken, end vi gør i dag. Seksualitet blev i højere grad forstået ud fra position og aktivitet end som udtryk for identitet eller essens. Den centrale skelnen i antikken er mellem en aktiv og en passiv part, hvor den aktive og erobrende position er maskulin og den passive, erobrede en feminin.⁶⁸ Manden er den der kan kontrollere sit eget begær, mens kvinden omvendt ses som lystbetonet,⁶⁹ og derfor er kvinders begær noget, der skal tæmmes – og tæmme en kvinde gør man ved at gifte sig med hende.⁷⁰ For kvinder er mådehold, *sophrosyne*, ikke selvkontrol men at overgive kontrollen til manden.⁷¹ Disse meget rigide køns-

---

67. Se Kurke 2009 for en god gennemgang af det performative i arkaisk græsk lyrik.

68. Se Holmes 2012, 78-79 for en god opsummering.

69. Opsummeret fx i Dover 2002, 24-5.

70. Carson 1990, 143. For et eksempel, se Xenophons Oikonomikos 3.7-10.

71. Se Carson 1990, 142 og North 1966, 76.

normer gør det nemt at falde uden for normen. En aktiv kvinde, hvis begær retter sig mod andre kvinder (eller feminine mænd), viser sig som maskulin. Tilsvarende er mænd, der tager en passiv rolle med andre mænd, feminine. Det afgørende for seksualiteten er altså ikke blot kønnet på den, man er sammen med, men den position, man tager i relationen – en relation der defineres af en skarp kontrast mellem maskulinitet og femininitet og derfor er uadskillelig fra kønsidentitet.

Denne model er langt mere udadvendt end indadvendt. For grækerne er identitet noget, der manifesterer sig udadtil – i relation til andre og i den måde man viser sig på over for andre. Afvigende eller problematisk seksualitet er et udtryk for mangel på kontrol – det ligger altså ikke i lysten i sig selv, men i subjektets evne til at styre eller kontrollere sin lyst. Mænd, der foretrækker at være den modtagende og passive part, bliver set som feminine – ordet *kinaidos* er et nedsættende ord om denne type.⁷² Omvendt bruges ordet *tribas* – eller tribade – om kvinder der udviser en aktiv og maskulin seksualitet, typisk over for andre kvinder.⁷³ Når de antikke testimonier siger om Sappho, at hun anklages for at have været afviger eller uordentlig og for at have haft et skændigt forhold til sine veninder, retter anklagen sig mod en særlig livsstil, der manifesterer sig i ord og handling – ikke en indre essens.

Det er klart, at dette syn på seksualitet afviger fra det moderne, og det er traditionelt forskellen mellem den antikke og den moderne forståelse af seksualitet, man har fokuseret på.⁷⁴ Og hvis man med homoseksuel alene mener en person, der er tiltrukket af mennesker af sit eget køn, er den antikke opfattelse grundlæggende anderledes.⁷⁵

---

72. Se især Foucault 1985, 53–77; Dover 1978, 81–109. Der har været en del diskussion af mænd, der lader sig penetrere og dermed tager 'kvindens rolle' med en anden mand – især den såkaldte *kinaidos* som en type. Se Winkler 1990, 45–79 og Fox 1998.

73. Om identitet som noget der praktiseres, se Holmes 2012, 110–25.

74. For både både Dover og Foucault er studiet af grækernes seksualitet stærkt præget af en teoretisk ramme, der lægger vægt på deres kultur som grundlæggende anderledes end vores, og den tilgang har præget studiet af seksualitet siden – se også fx Halperin 1990; Halperin, Winkler & Zeitlin 1990. Noget tilsvarende gør sig gældende for antropologiske studier, Patzer 1982; Bremmer 1989. Dette syn har været genstand for en del diskussion, fx af Davidson 2007. En nuanceret diskussion af problemet findes i Holmes 2012, 92–110.

75. Forholdet mellem antik og moderne seksualitet er et omdiskuteret emne. Forsvar for homoseksualitet (i moderne forstand) i antikken er Brooten 1996 og Davidson 2007. Se Halperin 2002b for en kritik af Brooten. En mere interessant kritik af den Foucault'ske tilgang findes hos Sedgwick 1986, især 44–8, der lægger vægt på, at også moderne kategorier er ustabile og undergår forandringer over tid. For et svar, der i en vis grad imødekommer denne kritik, se Halperin 2002c og Ormand & Blondell 2015, 5–6. Holmes 2012, 92–110 er en klar gennemgang af problemet.

Men der ikke desto mindre noget i disse (stereo)typer – de antikke konstruktioner af normativt og afvigende begær – der overlapper med moderne stereotyper, og desuden med mange menneskers personlige erfaringer. Selvom antikkens forståelse af seksualitet er anderledes end den moderne, kan vi altså godt finde eksempler på afvigende seksualitet og kønsidentitet i antikken og indskrive den i en mere kontinuerlig historie, hvori folk med afvigende kønsudtryk og / eller seksualitet marginaliseres.⁷⁶

Fremstillingen af Sappho i digtene: digter, søster og elsker

Den antikke forståelse af seksualitet og køn giver os en anden baggrund for at forstå fremstillingen af Sapphos jeg. Ud fra en antik tankegang er det afgørende ikke i sig selv, om Sappho udtrykker begær efter en mand eller en kvinde, men om hun udtrykker et maskulint eller feminint begær og indtager en maskulin eller feminin position som begærende subjekt. Jeg begynder med en diskussion af det liv eller, om man vil, den livsstil, Sappho lader os ane i digtene, for derefter at se på, hvordan hun beskriver sin *eros*.

Jeg vil her se på de såkaldt personlige digte. Uanset hvor lidt eller hvor meget disse digte afspejler den historiske Sapphos liv,⁷⁷ synes de at danne en form for sammenhængende verden. Der er et jeg, kaldet Sappho,⁷⁸ der bliver tiltrukket af andre kvinder, forelsker sig, tager afsked med sine elskede, taler om og til sine brødre, taler om og til sin mor, deltager i dagligliv og i religiøse fester med sang og dans.⁷⁹ Hun har tilsyneladende en datter, Kleïs; i hvert fald omtales hun som Sapphos 'barn' (*πάις*) i fragment 132, selvom det ikke nødvendigvis betyder datter (ordet kan også betegne en slave og bruges også om bruden i fr. 113).⁸⁰

---

76. Se igen Sedwick 1990. Se også Bersani 1996, 56–7 og 105–6 for en diskussion af ligheden mellem antikke og moderne kategorier.

77. Se fx Kurke 2021, 100. Lardinois 2021 betragter også Sappho som en persona, men med ganske andre konsekvenser.

78. Sappho omtales ved navn i 1.20; 65.5; 94.5; 133.2.

79. Se også Peponi 2016 for det domestiske som en del af denne mytologisering.

80. Kleïs omtales også i fragment 98, hvor der i hvert fald er en nær forbindelse mellem Sappho og hende. Om fr. 98 se Ferrari 2010, 1–16. Ifølge traditionen hed både Sapphos mor og hendes datter Kleïs, men det lader til at morens navn skyldes, at man har identificeret Kleïs i fr. 130 som Sapphos datter og så har antaget, at Sappho har opkaldt sin datter efter sin mor, hvilket var en almindelig praksis, jf. Lefkowitz 2012, 65.

For min undersøgelse her er det væsentligt, at den person, der skildres i digtene lader til ikke at være gift – manden er i hvert fald mest iøjnefaldende ved sit totale fravær.⁸¹ Og snarere end at være en del af en mands hus, sådan som kvinder blev det, når de blev gift, synes Sapphos jeg at være dybt involveret i sine brødres og sin mors liv – hun lader sågar til at påtage sig en autoritet, der overskrider den feminine sfære ved at irettesætte og kritisere sine voksne brødre (se broder-digtet og fr. 5) – allerede Herodot nævner Sapphos kritik af broderens forhold til hetæren Rhodopis, der lader til at være den samme som Doricha i digtene.⁸² Sappho lader til at råde over sin egen økonomi i fr. 98,⁸³ og hun omtaler sit hus som et ‘hus for musernes tjenere’ (150).⁸⁴ Sappho skildrer altså et domestisk liv og går op i familien, men det er – alt andet lige – bemærkelsesværdigt, at hun lader til at være knyttet til sine brødre og sin mor snarere end en mand.

Uanset hvad Sappho i øvrigt har været, giver fragmenterne et ret tydeligt billede af, at hun har fremstillet sig selv klart og autoritativt som *digter*. Hun taler flere steder om sit poetiske ry – et ry der vil leve efter hun selv er død, fx fr. 147: “Nogen vil huske os, siger jeg – også i en senere tid”. Fragment 65 synes at have indeholdt noget tilsvarende. I fr. 55 kritiserer hun meget direkte en kvinde for ikke at have del i ‘roserne fra Piería’ (altså musernes blomster), hvorfor hun vil blive glemt efter sin død – i modsætning til Sappho selv, må man forstå, hvis digtning har givet hende evigt liv.⁸⁵ Hun taler om sangeren fra Lesbos som særligt fremragende (106, jf. 56), og som nævnt omtaler hun også sit hjem som ‘et hus for Musernes tjenere’ (150).

Denne selvbevidste identifikation med rollen som digter modsvarer af den position som opdrager og moralsk kritiker, vi ser i flere fragmenter. Vi er vant til at fokusere på Sapphos erotiske poesi, men de antikke kilder omtaler hende både som digter af offentlig og religiøs poesi – og som smædedigter.⁸⁶ Philodemos nævner, at Sappho skrev iamben (*de poem.* 2 Janko, fr. 117), og den oplysning går igen i Sudas biografi (test. 253). Selvom vi næppe skal forstå det som en streng genrebetegnelse (iamben som

---

81. Som Martin West har påpeget. Se West 1970, 328–9.

82. Se Kurke 2016. Om Rhodopis, se Herodot 2.134–136; for en nøgtern gennemgang af biografiske oplysninger, se Kivilo 2021, 13–14.

83. West 1970, 328. Se også Ferrari 2010, 3–17 for en diskussion af dette fragment.

84. For de religiøse implikationer, se Gentili 1988, 84.

85. Maehler 1963, 59–60.

86. For Sapphos forhold til genre, se Kurke 2021.

Archilochos skrev dem, fx),⁸⁷ giver det et indtryk af en kritisk holdning, som vi måske ser antydninger af i hendes kritik af brødrene, sådan som Richard Martin har argumenteret for (i den nye brødre-sang taler Sappho fx om, at hendes bror Larichos skal mande sig op, 'være en mand'). Sapphos rolle i broder-digtet, såvel som i fr. 5, ligger også i forlængelse af den moralsk opdragende digtning – hun giver instrukser til sin bror, både om hans økonomiske situation og hans kærlighedsliv, på samme måde som Hesiod instruerer Perses i *Værker og Dage*.⁸⁸ Flere af de mindre fragmenter indeholder moralsk kritik, der kan forenes både med en belærende og en kritiserende digterposition (fx 57, muligvis 37 og 71, foruden 5 og broder-digtet).⁸⁹ Der er i alle digtene en tydelig sammenhæng mellem Sapphos æstetiske præferencer og hendes klasse. Hun udtrykker den sans for luksus – fintvævede klæder, guld og sølv – og god smag, der også ideologisk kendetegner aristokratiet.⁹⁰

Denne side af Sapphos digtning bidrager til vores forståelse af hende som moralsk autoritet. Som digter deltager hun i begge sider af denne tradition for *praise and blame*, der er væsentlig i digtningens moralske anvisninger.⁹¹ En anden side af denne autoritet findes i de digte, som hører til ritualer. Det er omdiskuteret, hvor mange digte, der er af rituel karakter (det afhænger både af vores fortolkning af fragmenterne og vores definition af et ritual), men nogle er utvivlsomt, som fx fr. 140. Samlet giver disse fragmenter et klart billede af Sapphos poetiske persona som en autoritativ figur, der indtager en særstilling i det moralske og religiøse liv, sådan som vi også kender det fra andre tidlige digtere.⁹²

Ikke blot identificerer Sappho sig med den rolle – som kommer til udtryk i de konkrete udsagn om Sapphos ry – men i fragment 58 reflekterer hun direkte over den. Her sammenligner den aldrende digter sig selv med de yngre piger og måske drenge (*παῖδες*), der danser og synger. Digtet behandler alderdom på en måde der ligner det, vi finder hos Alkman og Mimnermos, men modsat de mandlige digtere er Sappho ikke klagende (jf. v. 7). Sappho henviser til myten om Tithonos, der selvom han havde en

---

87. Se Dale 2011 for en gennemgang af de generiske forskelle; men se Rosenmeyer 2006 for en bredere forståelse af iamper som kritisk digtning.

88. Dale 2011, 67–71.

89. Se Martin 2016 for en gennemgang af disse fragmenter som en del af en iambisk tradition.

90. Se især Kurke 1992 og 2009, 158–67.

91. Se fx Gentili 1988, 107–14.

92. For digterens særstilling, se Detienne 1996, 15–52.

udødelig hustru, der af kærlighed tog ham til verdens ende, dog blev gammel (v. 9-12). Epoden (58b) slutter: “Men jeg elsker pragt ... / og dette / – solens glans og skønhed – har Eros også givet mig” (ἔγω δὲ φίλημμ’ ἀβροσύναν, τοῦτο καί μοι / τὸ λάμπρον ἔρος τῶελίω καὶ τὸ κάλον λέλογχε). Hvad betyder det, at eros har givet Sappho del i Solens glans og skønhed? Måske at den har holdt hende i live. Men Sapphos erotiske begær efter skønhed og pragt er også det, der opfyldes gennem digtning. Derfor har man tolket *eros* her som en længsel der opfyldes i digtningen selv.⁹³ Digtet som erindring giver adgang til Sapphos eget svundne liv. Digtningen fremstilles dermed som en kompensation for tabt ungdom. Det er ganske anderledes end den måde de samme temaer benyttes hos de mandlige digtere. Sammenlign fx med Mimnermos 1, hvori digteren kalder Tithonos’ evige alderdom et evigt onde og en skæbne værre end døden og fr. 4 (West), der er en direkte og utvetydig klage over alderdommen. Alkman (fr. 26 PMGF) klager – som Sappho i 58 – over, at hans knæ ikke længere kan bære ham, men uden Sapphos tro på at overvinde denne tilstand gennem digtningen.⁹⁴

Hos Sappho står livet som digter både som en forlængelse af de unge pigers sang og dans – og som en modsætning til den. Sappho kan på den ene side se sit yngre selv i pigernes sang og dans, men adskiller sig fra dem, fordi hun nu er blevet gammel. Det interessante ved passagen i fr. 58 er, at Sapphos erotiske drift – eros – synes uadskillelig fra hendes digtning. Det er usædvanligt, men stemmer overens med, at Sapphos ry som digter frem for alt er et ry som kærlighedsdigter. Aphrodite og Eros synes at overtage den funktion, Muserne har, som vi ser det i fr. 58, hvor musik og digtning først omtales som Musernes gave, men til sidst synes at være Eros’ gave. I det meget fragmenterede digt 65, synes det at være Aphrodite, der giver Sappho hendes ry som digter: “Sappho, elsker dig ... / på Kypros, dronning ... / Og alligevel meget ... / til alle som den strålende ... overalt hæder ... / Og dig i Akherons ...” Sammensætningen her kunne tyde på, at det er *Aphrodite* (gudinden fra Cypern), der giver Sappho evigt ry (κλέος) som digter.

Det er bemærkelsesværdigt Sappho har den nærhed med Aphrodite, som andre digtere har med Muserne. Hesiods lange beskrivelse af, hvordan han mødte muserne i *Theogonien* 1-34, har en parallel i Sapphos intimitet med Aphrodite i fr. 1, hvor hun ligesom Hesiods Muser kommer fra himlen. Hvor det traditionelt er muserne, der giver

---

93. Se fx Greene 2009, især s. 231.

94. For Sapphos forhold til disse digtere i Tithonos-fragmentet (58), se Steiner 2021; Lesser 2021, 130; Johnson 2009.

digteren anledning til at digte, er det for Sappho Aphrodite. En meget stor del af digtene er direkte henvendt til gudinden. Foruden det berømte digt nr. 1 gælder det 2, 5, 26, 33, 35, 65, 101, 134, 140, 159. Aphrodite omtales desuden i 15, 22, 73, 90 og 96. Det er naturligt, at Sappho omtaler Aphrodite, fordi så stor en del af hendes digte handler om begær og kærlighed. Men Sappho fremstiller sit eget forhold til gudinden som et intimt forhold med en høj grad af fortrolighed (1, 22, 134 og 159).

For di forholdet til Aphrodite er så centralt for Sapphos digtning, kan vi forstå hendes selvbevidste og stærkt reflekterende holdning som elskende som forlængelse af hendes identitet som digter. I de erotiske digte finder vi en stærk og direkte artikuleret passion for og kærlighed til andre kvinder (fx 1 og 31), og flere digte – fx fr. 16, 22, 94, 96 – behandler kærlighed, længsel og savn som konsekvenser af nære relationer mellem kvinder. Men hvis vi ser på Sapphos position i digtene, er det slående, at hun i udsigelsestidspunktet aldrig faktisk befinder sig i et fællesskab eller i en intim position med en anden. I digt 1, hymnen til Aphrodite, er det netop en pointe, at Sappho igen og igen forelsker sig intenst og voldsomt. I det berømte fragment 31 er Sapphos eros rettet mod en kvinde, der er optaget af at tale med en mand. Og de øvrige erotiske digte behandler savn og afsked. Hvor de andre kvinder i digtene bevæger sig – enten har de forladt Sappho og hendes gruppe, eller de er på vej af sted (fx 16, 17, 94, 96) – synes Sapphos egen position at være uændret gennem digtene både som den, der bliver tilbage, og som den, der elsker og savner, undertiden (som i 17 og 96) sammen med andre. De temaer, Sappho kredser om er meget ofte tab, savn og fravær.

Disse positioner og roller adskiller sig fra den typiske rolle som hustru. På den måde kan vi forstå Sapphos usædvanlige rolle som digter som uadskillelig fra hendes fremstilling af sig selv som et erotisk subjekt, der er tiltrukket af andre kvinder.

Sapphos maskuline begær?

Sappho skriver kun om begær til kvinder, og hun gør det på en måde, der er langt mere direkte og personlig end noget, vi finder hos andre digtere. En sammenligning med Alkmans digte til pigekeor vil gøre Sapphos særstilling klar. Som nævnt sammenlignes Sapphos digte ofte med Alkmans digte til pigekeor, fordi vi også her – som det eneste sted i arkaisk poesi – finder kvinder, der beskriver tiltrækning til andre kvinder. Men Sapphos digte ligner ikke Alkmans – hverken i interaktionen mellem kormedlem-

merne, den formelle struktur eller billedsproget.⁹⁵ Og heller ikke den model for kvindelig erotik, der udtrykkes hos Alkman, ligner det, vi finder hos Sappho. Nok synger Alkmans pigechor om en kvindes erotiske tiltrækning, men pigerne udviser en passiv og tilbageholdende adfærd og undgår at fremstille sig selv som aktive – de er tværtimod sky. I den mest direkte erotisk passage beskriver pigerne i koret den effekt, synet af en kvinde – Astymeloisa – har på dem (3. 69–71), men de forholder sig passivt og afventende. Selv i fantasien er de underlagt deres erotiske objekt, og håber ikke på andet end at hun vil tage deres hånd: “.. ville jeg se om hun måske kunne elske mig ... / kom tættere på og tog min blide hånd / ville jeg blive hendes [tilbeder?]”. Den distance og mangel på interaktion mellem Alkmans piger ligner netop den model for kvindelig adfærd, vi finder i anden erotisk digtning, hvor kvinder bliver vulgære og utiltrækkelige, når de viser direkte interesse, og hvor afvisning derfor er det, der gør, at kvinden forbliver interessant.⁹⁶

Sapphos erotiske digte er anderledes direkte og intense. Hun beskriver et begærende, kvindeligt subjekt, der er langt mere aktivt end noget, vi finder hos Alkman. Det kan vi se i de to bedst kendte digte, nemlig 1 og 31. Fragment 1 viser Sappho i en direkte og aktiv rolle som den elskende:

På din forsirede trone, udødelige Aphrodite,
du Zeus' barn med dit væv af list, jeg beder dig:
Tving ikke mere, dronning, min vilje
med afsky og smerter.

Men kom herved, hvis ellers du før
har lyttet til min stemme i det fjerne
og hørt mig. Så du forlod din fars hus,
det gyldne, og kom.

---

95. Se Stehle 1996 for en gennemgang af forskelle.

96. Se Stehle 1997, 90–3 for en mere udførlig læsning af Alkman fr. 1 og 3 og de modeller for feminin seksualitet, de viser. Som vi skal se nedenfor, er Sapphos erotiske jeg anderledes direkte, jf. også Stehle 1996 og den lille indrømmelse i Hallett 1996, 140. Derfor er det forkert at sige, at Alkman udgør a close parallel (Lardinois 2001, 90; 2010, 14).

Vognen spændt for med smukke spurve
der førte dig hurtigt henover den mørke jord,
og hvirvlede deres vinger fra himlen
ned gennem luften

og med ét landede her. Og du, lykkelige,
smilede i dit udødelige ansigt
og spurgte hvad jeg nu igen var udsat for, hvorfor
jeg nu igen kaldte på dig

og hvad det er, jeg mest ville have til at ske
i min vanvittige vilje. »Hvem skal jeg, nu igen, få til
at tage dig tilbage i sin kærlighed? Hvem,
Sappho, krænker dig?

For hvis hun flygter, vil hun snart forfølge,
og hvis hun afslår gaver, vil hun give dem,
og hvis hun ikke elsker, vil hun snart elske,
selv modvilligt.«

Så kom også til mig nu. Løs mig fra hård
bekymring. Og det min vilje længes efter
at få udført, udfør det. Kæmp
på min side.⁹⁷

Det, Sappho præsenterer her, er ikke en sky, kontrolleret og tilbageholdende eros, som man kunne forvente af traditionelt feminin kærlighed. Hun giver os heller ikke en egentlig model for erotisk interaktion. Tværtimod, har digtet intet at sige om de piger,

---

97. Alle oversættelser er fra Sevelsted 2020.

Sappho er og har været besat af. Digtet drejer sig i langt højere grad om Sappho som begærende subjekt. Hun præsenterer i første strofe eros som en overvældende og ubehagelig kraft, der tvinger hende med afsky og smerter, og hård bekymring (i sidste strofe). Det er en overvældende og direkte beskrevet besættelse, der minder om det, man finder hos mandlige digtere.⁹⁸ Den særlige relation til Aphrodite – hvis epifani Sappho erindrer i sin bøn – giver Sappho mulighed for at lade gudinden beskrive hende som elsker – en kvinde der elsker gentagende og intenst, med en vilje der igen og igen bliver 'vanvittig' (*μαινόλαι θύμωι*, 17).

Det er almindeligt accepteret, at digtet er i dialog med Homer.⁹⁹ Aphrodites epifani i 3. og 4. strofe ligner hendes epifani for Helena i *Iliaden* 3.399-412,¹⁰⁰ og forholdet mellem Sappho og Aphrodite her minder om forholdet mellem Odysseus og krigsgudinden Athene i Odysseen 13.287-96, hvor ligheden og nærheden mellem helten og gudinden fremhæves i Athenes kærlige drilleri over for Odysseus.¹⁰¹ Sapphos bøn om, at Aphrodite skal være hendes allierede i kampen (*σύμμαχος ἔσσο*, v. 28), er i sig selv en appropriation af epikkens krigssprog. Den er bemærkelsesværdigt lig Diomedes' bøn til Athene i *Iliaden* 10.284–294 og 5. 115–118, hvor Diomedes tiltaler Athene som Zeus' Datter og beder hende beskytte ham, på samme måde som Sappho beder Aphrodite være allieret i hendes kamp (v. 28). Sappho fremstiller altså sig selv som en episk helt.

Den emfase, digtet lægger på hendes 'vilje', *θύμος*, er en del af dette episke tema. Dette *thumos* er et centralt tema i digtet og nævnes i første, midterste og sidste strofe (4, 18 27).¹⁰² Det er ikke blot sædet for hendes begær, eller hendes ønsker – det er *det* i hende, som begærer.¹⁰³ Det er denne vilje, de homeriske krigere bliver antændt og ansporet af. Fx bliver Achilleus i *Iliaden* bedt om at 'tvinge sin vilje' (9. 496: *ἀλλ' Ἀχιλεῦ δάμασον θυμὸν μέγαν*), da han er optændt af vrede mod Agamemnon.

---

98. Se fx Theognis 1323–1326 og 1331–1334 og West 1970, 308-309; Carson 1996, 227–30.

99. Kelly 2021 er en god systematisk oversigt over det episke sprog i dette digt.

100. Aphrodites epifani for Sappho er også blevet set som et modbillede til scenen i *Iliaden* 5.330–369, hvor Diomedes jager Aphrodite på flugt, så hun tager en stridsvogn til sin fars hus på Olympen. Se især Winkler 1990, 168–71 for denne læsning.

101. Hutchinson 2001, 150; Swift 2021, 203–8.

102. Budelmann 2018, 117: "The speaker's *θύμος* is a central focus of the poem."

103. Long 2015, 15–50, især s. 39.

Sapphos vilje er vanvivittig, skør – adjektivet *μαινόλης* er dannet af verbet *μαίνομαι*. Det er det verbum, som bruges, når krigere går amok på slagmarken, eller når man går i bacchantisk ekstase. Det er det modsatte af kontrol. Det, Sappho beskriver, er ikke mådeholden eller blid erotik, men særdeles kraftfuldt og aktivt begær. Jeg kan derfor heller ikke se, at der skulle være en særligt kvindelig erotik på spil i dette digt (i modsætning til fx fr. 94 og 96). Jeg tror snarere, at Carson 1990 har ret, når hun læser den erotiske dynamik i digtet som et motiv fra de mandlige digtere.¹⁰⁴ Sappho er opsat på at hævne sig på den pige, der har krænket hende med sin afvisning – et tema, der, som Anne Carson har påpeget, har ganske præcise paralleller hos Theognis.¹⁰⁵

Det er blevet foreslået, at Sappho i fragment 1 tager krigens sprog og overfører den til en kvindelig verden. Men begær og kærlighed hører ikke alene til den ellers afgrænsede kvindelige sfære; tværtimod er krigsmetaforer udbredt i arkaisk kærlighedsdigtning. Også mændene raser af eros og forfølger den, der afviser dem.¹⁰⁶ Men ingen anden digter ophøjer sig selv til gudernes fortrolige. Det er måske i Sapphos intimitet med Aphrodite, hun tydeligst viser sig som kvinde, men det er en intimitet der er knyttet til erotisk kraft og vilje.¹⁰⁷ Det er ikke så meget en modstilling mellem krig og kærlighed, som en militarisering af kærligheden.¹⁰⁸

En tilsvarende voldsom eros beskrives i det berømte fragment 31, hvor Sappho imidlertid fremstiller sig selv som genstand for en anden kvindes erotiske kraft:

For mig at se er han som en gud
den mand der kan sidde over for dig så tæt
og lytte til din søde
stemme

---

104. Carson 1990.

105. Se n. 97 ovenfor. Det er ikke sikkert, som man kunne tro, at Aphrodite lover, at pigen eller kvinden bliver forelsket i Sappho – men måske er hævn snarere at hun også skal prøve at være ulykkeligt forelsket, sådan som Anne Carson har foreslået. Versene her synes desuden at have en tilknytning til erotiske besværgelser og forbandelser, jf. Steiner 2021, 78–80.

106. Se Carson 1996 og D'Angour 2013 for oversigter og diskussioner.

107. Swift 2021.

108. Kelly 2021, 58.

og din dejlige latter – det der har
skræmt hjertet i *mit* bryst.
For når jeg ser på dig, et øjeblik, er ingen stemme
tilbage i mig

men tungen knækker, og fin ild
er med ét løbet ud under huden,
for øjnene intet at se, og det dunder
for ørene

og ned ad mig løber kold sved, og skælven
griber mig helt, grønnere end græs
er jeg, og død, næsten,
for mig selv at se.

Men alt må man holde ud ...

Sappho beskriver her eros' effekt på hende med en række usædvanlige og voldsomme ord. Hendes sanser sætter ud én for én, og hun ender i en form for kropslig fragmentering, en oplevelse af død eller nærdød. Sappho er så modtagelig for kvindens eller pigens erotiske kraft, at hun næsten fysisk går under. Alene længden og intensiteten af denne oplevelse adskiller Sappho 31 fra enhver anden antik beskrivelse af eros og gjorde i antikken dette digt kendt som beskrivelsen af det erotiske vanvid.

Der er en interessant dobbelthed i denne intensitet. For i den antikke forståelse af køn og seksualitet, er kvinden den mest lystbetonede. Sapphos voldsomme eros kunne altså læses som en form for utæmmet femininitet. Men samtidig er hun alt andet end utæmmet. Hendes digt er en meget stram komposition, udtrykt metrisk og dermed ordnet. Det talende subjekt er altså ikke det samme som det subjekt, der i digtet begærer pigen. Tværtimod ser jeg'et på sig selv og beskriver med kølig præcision og suveræn digterisk kontrol det kontroltab, hun oplever ved synet af den elskede. Ople-

velsen af stumhed i det erotiske møde står i direkte kontrast til den præcise stemme, Sapphos jeg taler med i digtet.'

Det er denne modsætning mellem Sappho som digter og Sapphos begærende jeg, Longinos fremhæver i sit værk om det sublime, hvori digtet er overleveret. Han siger, at det er i *valget og kombinationen* af de mest slående detaljer i oplevelsen, at Sappho viser sin digteriske overlegenhed (10.3). Hun beskriver symptomerne på det erotiske vanvid (*τὰ συμβαίνοντα ταῖς ἐρωτικαῖς μανίαις παθήματα*) ved at udvælge de væsentligste (*ἐκλέγειν . . . τὰ καιριώτατα*, 10.1), dvs. de mest intense og ekstreme detaljer, og binde dem sammen (10.1). Det er altså modsætningen mellem vanviddet i oplevelsen og den digteriske fremstilling af dem, Longinos fremhæver som det afgørende for at forstå Sapphos suveræne evne som digter (*τὴν ἀρετὴν*, 10.1).

Inden for antikkens restriktive rammer for køn og seksualitet, er det svært ikke at se Sapphos fremstilling af sit eget begær som noget, der udfordrer konventionerne. Hun går længere i beskrivelsen af den erotiske affekt end nogen anden, men viser sig i beskrivelsen også som en mesterlig digter. Sappho undersøger og beskriver det kontroltab, der i kulturen forbindes med overdreven lyst, men gør det kontrolleret – hvilket ud fra de samme stereotyper for køn præcis er en maskulin kvalitet. Denne modsætning finder en ret præcis parallel i receptionen af Sappho, hvor Sapphos begær altid har været opfattet som voldsomt og grænseoverskridende,¹⁰⁹ mens Sappho samtidig altid er blevet anset for at være en fremragende digter. På den måde bliver det tydeligere, hvordan Sappho kunne læses som en digter, der overskrider normativ kvindelig seksualitet i forholdet til de kvinder, hun taler om – men netop hendes evner som digter gør det acceptabelt. Og her spiller det en rolle, at Sappho skriver til kvinder. Det gør det tydeligere, at hun kan tage en aktiv position i det erotiske spil.

Social kontekst: Et blik fra marginen?

Som vi har set ovenfor, er spørgsmålet om Sapphos kærlighedsdigtning i forskningen ikke blot nært knyttet til, men afgjort af, hvordan man rekonstruerer digtenes sociale kontekst. Antagelsen er, at de erotiske præferencer, der udtrykkes i digtene, deles af de andre i gruppen. De forskellige fortolkninger antager imidlertid radikalt forskellige

---

109. Mig bekendt er Mueller 2021, 41 den eneste – lidt tøvende – anerkendelse af, at Sappho overskrider grænserne for konventionelle fremstillinger af kvindeligt begær.

kontekster. Manglen på viden om digtenes sociale kontekst betragtes normalt blot som en uheldig mangel på information – en brik vi mangler. Men i de senere år har et par prominente studier påpeget, at Sapphos digte forholder sig distanceret til deres kontekst og genre.¹¹⁰ Modsat de mandlige digtere, rummer Sapphos digte stort set ingen referencer til deres kontekst. Og i stedet for at se det som en mangel, skal vi måske se det som en central del af deres udsagn. Måske forsøger de ikke at gøre det samme som den stedbundne, mandlige og rituelle digtning.

Det kan vi se i de to digte, jeg diskuterede ovenfor. I det tilsyneladende ligefremme fr. 31, der beskriver Sapphos voldsomme symptomer ved synet af hendes elskede, har vi en situation, hvor en mand og en kvinde sidder og taler intimt. Sappho taler til et du og om *'den'* mand der sidder over for hende. Men langsomt afsløres denne situation som en fantasi. Sappho synger ikke til kvinden, men lader som om hun synger til kvinden i et digt, der beskriver, hvor umuligt det er for hende at tale til – eller blot se på – hende. Sappho beskriver en kædereaktion af sansenedbrud, som vil indtræffe *når* hun ser – eller *hvis* hun så – på kvinden (cf. v. 7: *ὡς γὰρ ἔς σ' ἴδω βρόχε'* ...). Kvinden i digtet lytter næppe til Sappho, men har travlt med at tale og le med den mand, hun sidder over for. I stedet for kontakt med kvinden, bliver digtet en undersøgelse af Sapphos eget begær, en beskrivelse af dens symptomer. Sappho betragter sig selv under påvirkning af den erotiske kraft (jf. digtets slutning: *'... er jeg ... / for mig selv at se'*). Digtet viser sig altså at være ganske løsrevet fra den situation, det beskriver. Situation kan være ren forestilling.

På lignende vis er er den tilsyneladende konkrete situation i fragment 1 ved nærmere eftersyn ganske løsrevet. Digtet er en bøn udtalt *'her'* (v. 5) og *'nu'* (v. 25), men bønnen fortæller sig i en erindring om en tidligere situation (5), hvor Aphrodite viste sig for Sappho (som svar på en tidligere bøn) og henviste til tidligere situationer (jf. *'nu igen'* 15, 16, 18). Bønnen ændrer altså karakter og bliver til en slags heroisk narrativ, hvori den talende Sappho bliver den tiltalte (18-24). Digtet kommer på den måde til at handle mindre om den situation, Sappho befinder sig i, og som er den formelle årsag til bønnen, for i stedet at fokusere på Aphrodite og gentagelsen. Faktisk nævnes det ikke eksplicit, hvad Sappho vil have, eller at hun er forelsket – men vi udleder det fra de tidligere situationer, der nævnes. Den tilsyneladende konkrete situation, hvori bønnen

---

110. D'Alessio 2018; Kurke 2021.

udsiges, fremstår altså løsrevet. Igen synes det netop at være pointen, at situationen er absolut generisk – en gentagelse af en gentagelse. Digtet beskriver præcis *ikke* en konkret forelskelse, men handler snarere om Sappho som elskende. Den intime samtale med Aphrodite gør det muligt for Sappho at karakterisere sig selv som erotisk subjekt, set gennem gudindens øjne og talt gennem hendes mund.

Dette mønster kendetegner hele Sapphos produktion, hvor digtets konkrete sociale kontekst er nærmest umulig at afgøre.¹¹¹ Der er altså hos Sappho en udtalt spænding mellem det personlige og det abstrakte, som giver hendes personlige poesi en paradoksal generel karakter. Leslie Kurke siger:

So, paradoxically, what emerges is that these ‘more informal and personal’ songs are not personal at all, but artfully abstracted around the still point of the occasionally named character ‘Sappho’.¹¹²

Effekten af denne løsrevne poetik er, på den ene side, at Sapphos digte må have været nemme at tilpasse en række forskellige situationer og opførelseskontekster.¹¹³ Men det oblique forhold til den performative kontekst placerer også Sapphos digte på marginen af den begivenhed, de beskriver. Hendes digte synes ikke faktisk at høre til – men snarere at henvise til – den sociale og religiøse begivenhed, de synger om. Det ritual, der (måske) beskrives i fr. 2 opløser sig i en drømmeagtig uvirkelighed, og Sapphos bønner og kletiske hymner (fx 1, 2, 5, 15, det nye brødre-digt) er ikke faktiske bønner, men små narrativer der spiller på den hymniske form.

Sapphos jeg synes aldrig at være forankret i et her og nu – befinder sig aldrig midt i den sociale begivenhed, hun beskriver – men synes tværtimod altid at undslippe den gennem forskydninger i perspektiv eller tid. Hendes stærke og personlige erotiske begær modsvares altså af en anonymitet og usædvanlig atemporalitet i beskrivelsen af den. Sapphos position i marginen af den sociale kontekst, snarere end midt i den, og hendes løsrevne og forskudte blik på sit eget begær, placerer hende i en isoleret position, hvor tab og ensomhed er kærlighedens konsekvenser. En sådan position er ikke uforenelig med hendes stilling som digter. Den Sappho, der træder frem i digtene, er

---

111. Se især D’Alessio 2018 for en gennemgang.

112. Kurke 2021, 99.

113. Det er ikke svært at forestille sig, at de kunne synges ved mænds symposier. Se fx Kurke 2009; Bowie 2016.

tværtimod på én gang stærk og autoritativ og isoleret og marginal. Og det er sådan jeg læser hendes eros – eller seksualitet. I stedet for at antage, at Sapphos begær altid stemmer overens med hendes gruppe og er normativt for hendes køn, kunne man overveje om Sapphos position som digter netop har givet hende mulighed for at beskrive et begær, der ikke selv er normativt.

I en kendt passage siger Aristoteles – i et argument lånt fra Alkidamas – at man i Mytilene hædrede Sappho for hendes visdom, *selvom hun var kvinde* (καίπερ γυναῖκα οὔσαν, 1398b). Det fortæller os, at man i hvert fald senere opfattede Sappho som en kvindelig digter, der har brudt normerne for sit køn. Alkidamas nævner hende sammen med en række mandlige digtere som bevis på, at visdom anerkendes. Homer og Thales hædres også i deres byer, til trods for, at de ikke var borgere. Udsagnet vidner om vilkårene for kvinder i den patriarkalske græske kultur. Men det, der interesserer mig her, er Alkidamas' generelle pointe, at gruppen af vise synes at udgøre en kategori, hvor man ikke kræver, at de selv lever konventionelle liv under de restriktioner, der gælder i forhold til køn, klasse og rettigheder. Man kan også sammenligne med de episke digtere, som de fremstilles både hos Homer og Hesiod og i den senere tradition, hvor deres marginaliserede position forbindes med deres indsigt. Trods de maskuline emner og værdier disse sangere besynger, fremstilles de aldrig selv som særligt heroiske eller maskuline.

Konklusion

I denne artikel har jeg først forsøgt at vise, at den måde, man har fortolket Sapphos begær og kærlighed på, næsten altid hviler på antagelser om social kontekst og næsten altid søger at forklare Sapphos eros i digtene som udtryk for noget andet end det, den ligner – nemlig en kvindes personlige kærlighed til og stærke begær efter andre kvinder. I anden del har jeg forsøgt at anvise et andet grundlag for at forstå hendes eros. Jeg har argumenteret for, at Sapphos beskrivelser af kærlighed til andre kvinder går ud over konventionelt og normativt begær. Det stærke og aktive begær i hendes digte kan læses som en overskridelse af det konventionelt feminine, som allerede ligger i hendes identifikation med hvervet som digter. På den baggrund argumenterede jeg for, at hendes kærlighed til kvinder snarere end mænd er en væsentlig del af denne marginaliserede position.

Naturligvis forudsætter min læsning, at man har *accepteret* Sapphos erotiske præferencer i hendes samfund. Men den forudsætter ikke, at Sapphos præferencer nødvendigvis er *normative*. Hvis det, man har værdsat ved digtene, er deres præcise beskrivelser af eros og indsigt i kærlighedens væsen – som er det, man har lagt vægt på siden antikken – har Sapphos egen identitet og fremtoning måske været underordnet. Digtere og seere er i traditionen i hvert fald sjældent fremstillet som konventionelle eller almindelige. Hvordan Sapphos eros så hænger sammen med en moderne forståelse af at være lesbisk, afhænger af, hvordan vi vægter forbindelser og forskelle mellem dengang og nu. Men en mere åben læsning af digtene og overvejelser over, hvordan seksualitet og køn blev forstået og udtrykt i antikken, giver os bedre muligheder for at overveje og forstå vores egen forbindelse med fortiden.

Litteratur

- Andreadis, H. 1996. 'Sappho in early-modern England: a study in sexual reputation', i Greene, E. (ed.), *Reading Sappho. Contemporary Approaches*. Berkeley, 105-121.
- Blondell, R. & K. Ormand (eds.). 2015. *Ancient Sex. New Essays*. Ohio.
- Boehringer, S., and Calame, C. 2016. 'Sappho and Kypris: "the vertigo of love" (P. Sapph. Obbink 21–29; P. Oxy. 1231, fr. 16)', i Bierl, A. & A. Lardinois (eds.), *The Newest Sappho: P. Sapph. Obbink and P. Gc Inv. 105, Frs. 1-4*, Leiden, 353–67.
- Bowie, E. 2016. 'How Did Sappho's Songs Get into the Male Symptotic Repertoire?', i Bierl, A. & A. Lardinois (eds.), *The Newest Sappho: P. Sapph. Obbink and P. Gc Inv. 105, Frs. 1-4*. Leiden, 148 – 166.
- Bowra, M. 1935. *Greek Lyric Poetry*. Oxford.
- Bremmer, J. 1989. 'Greek Pederasty and modern homosexuality', i J. Bremmer (ed.): *From Sappho to De Sade. Moments in the History of Sexuality*. London, 1-14.
- Brooten, B. J. 1996. *Love between Women. Early Christian Responses to Female Homoeroticism*. Chicago and London.
- Budelmann, F. 2018. *Greek Lyric. A Selection*. Cambridge.
- Burnett, A. P. 1983. *Three Archaic Poets: Archilochus, Alcaeus, Sappho*. London.
- Calame, C. 2001 [1977]. *Choruses of Young Girls in Ancient Greece. Their Morphology, Religious Role and Social Function*. Transl. by Derek Coollins and Janice Orion. Lanham, MD.
- Calder III, W. M. 1986. 'Welcker's Sapphobild and its reception in Wilamowitz', i Calder III, W. M. & A. Köhnken; W. Kullmann; Günther Pflug (eds.), *Friedrich Gottlieb Welcker. Werk und Wirkung*. Stuttgart, 131-156.
- Carson, A. 1990. 'Putting her in her place: Women, dirt, and desire', i Halperin, D.M.; J. Winkler & F. Zeitlin (eds.), *Before Sexuality. The Construction of Erotic Experience in the Ancient Greek World*. Princeton, 135–69.

- Carson, A. 1996. 'The justice of Aphrodite in Sappho 1', i Greene, E. (ed.), *Reading Sappho. Contemporary Approaches*. Berkeley, 226–32.
- Coo, L. 2021. 'Sappho in Fifth- and Fourth-Century Greek Literature', i Finglass, P. J. & A. Kelly (eds.), *The Cambridge Companion to Sappho*. Cambridge, 263-276.
- Dale, A. 2011. 'Sapphica', *Harvard Studies in Classical Philology* 106, 47–74.
- D'Alessio, G. 2018. 'Fiction and Pragmatics in Ancient Greek Lyric', i Budelmann, F. & T. Phillips, *Textual Events: Performance and the Lyric in Early Greece*. Oxford, 31-62.
- D'Angour, A. 2013. 'Love's Battlefield: Rethinking Sappho Fragment 31', i Sanders, E.; C. Thumiger; C. Carey & N. Lowe (eds.), *Eros in Ancient Greece*. Oxford, 61-71.
- Davidson, J. 2007. *The Greeks and Greek Love. A Radical Reappraisal of Homosexuality in Ancient Greece*. London.
- DeJean, J. 1989. *Fictions of Sappho 1546-1937*. Chicago.
- Detienne, M. 1996 [1967]. *The Masters of Truth in Archaic Greece*. Translated by Janet Lloyd. New York.
- Dover, K.J. 2004 [1978]. *Greek Homosexuality*. Updated and with a new Postscript. Harvard.
- Dover, K. J. 2002. 'Two Women of Samos', i Nussbaum, M. C. & J. Shivola (eds.), *The Sleep of Reason: Erotic Experience and Sexual Ethics in Ancient Greece and Rome*. Chicago, 222–228.
- Ferrari, F. 2010. *Sappho's Gift. The Poet and her Community*. Transl. by B. Acosta-Hughes & L. Prauscello. Ann Arbor.
- Foucault, M. 1979. *The History of Sexuality Vol. 1: The Will to Knowledge*. Transl. by Robert Hurley. London.
- Foucault, M. 1985. *The History of Sexuality Vol. 2: The Use of Pleasure*. Transl. by Robert Hurley. London.

- Fox, M. 1998. 'The Constrained Man.' I Foxhall, L. & J. Salmon: *Thinking Men: Masculinity and its Self-Representation in the Classical Tradition*. London, 7-22.
- Gentili, B. 1988. *Poetry and Its Public in Ancient Greece. From Homer to the Fifth Century*. New York.
- Graziosi, B. 2002. *Inventing Homer: The Early Reception of Homer*. Cambridge.
- Greene, E. 1996. 'Apostrophe and women's erotics in the poetry of Sappho', i Greene, E. (ed.): *Reading Sappho. Contemporary Approaches*. Berkeley, 233–47.
- Greene, E. 2009. 'Sappho 58: Philosophical Reflections on Death and Aging', i Greene, E. & M. Skinner (eds.): *The New Sappho on Old Age: Textual and Philosophical Issues*. Washington DC, 216-239.
- Hallett, J. P. 1996 [1979]. 'Sappho and her social context: sense and sensuality', i Greene, E. (ed.): *Reading Sappho. Contemporary Approaches*. Berkeley, 125-142.
- Halperin, D.M.; J. Winkler & F. Zeitlin (eds.). 1990. *Before Sexuality. The Construction of Erotic Experience in the Ancient Greek World*. Princeton.
- Halperin, D. 1990. *One Hundred Years of Homosexuality and Other Essays on Greek Love*. New York and London.
- Halperin, D. M. 2002a. 'Forgetting Foucault: Acts, Identities, and the History of Sexuality', i Nussbaum, M. C. & J. Shivola (eds.): *The Sleep of Reason: Erotic Experience and Sexual Ethics in Ancient Greece and Rome*. Chicago, 21 – 54.
- Halperin, D. M. 2002b. 'The First Homosexuality?', i Nussbaum, M. C. & J. Shivola (eds.): *The Sleep of Reason: Erotic Experience and Sexual Ethics in Ancient Greece and Rome*. Chicago, 229-268.
- Halperin, D. M. 2002c. *How to Do the History of Homosexuality*. Chicago.
- Harrison, S. 2019. 'Shades of Sappho in Vergil', i Thorsen, T. S. & S. Harrison (eds.): *Roman Receptions of Sappho*. Oxford, 137–49.
- Herington, J. 1985. *Poetry into Drama. Early Tragedy and the Greek Poetic Tradition*. Berkeley

- Holmes, B. 2012. *Gender. Antiquity and its Legacy*. Oxford.
- Hunter, R. 2019. 'Notes on the Ancient Reception of Sappho', i Thorsen, T. S. & S. Harrison (eds.): *Roman Receptions of Sappho*. Oxford, 45-59.
- Hutchinson, G. O. 2001. *Greek Lyric Poetry. A Commentary on Selected Larger Pieces*. Oxford.
- Johnson, M. 2009. 'A Reading of Sappho Poem 58, Fragment 31 and Mimnermus', i Greene, E. & M. Skinner (eds.): *The New Sappho on Old Age: Textual and Philosophical Issues*. Washington DC, 239-259.
- Johnson, M. 2021. 'Eighteenth- and Nineteenth-Century Sapphos in France, England, and the United States', i Finglass, P. J. & A. Kelly (eds.): *The Cambridge Companion to Sappho*. Cambridge, 361-374.
- Kelly, A. 2021. 'Sappho and Epic', i Finglass, P. J. & A. Kelly (eds.): *The Cambridge Companion to Sappho*. Cambridge, 53-64.
- Kirkwood, G. M. 1974. *Early Greek Monody. The history of a poetic type*. Ithaca.
- Kivilo, M. 2021. 'Sappho's Lives', i Finglass, P. J. & A. Kelly (eds.): *The Cambridge Companion to Sappho*. Cambridge, 11-21.
- Kurke, L. 1992. 'The Politics of *Habrosyne* in Archaic Greece', *Classical Antiquity* 11.1, 91-120.
- Kurke, L. 2007. 'Archaic Greek Poetry', i Shapiro, H. A. (ed.): *The Cambridge Companion to Archaic Greece*. Cambridge, 141-168.
- Kurke, L. 2016. 'Gendered Spheres and Mythic Models in Sappho's Brothers Poem', i Bierl, A. & A. Lardinois (eds.): *The Newest Sappho: P. Sapph. Obbink and P. Gc Inv. 105, Frs. 1-4*, 238-265.
- Kurke, L. 2021. 'Sappho and Genre', i Finglass, P. J. & A. Kelly (eds.): *The Cambridge Companion to Sappho*. Cambridge, 93 – 106.
- Lardinois, A. 1989. 'Lesbian Sappho and Sappho of Lesbos', i Bremmer, J. (ed.): *From Sappho to de Sade: Moments in the History of Sexuality*. London, 15-35.

- Lardinois, A. 2010. 'Lesbian Sappho Revisited', i Dijkstra, J; J. Kroesen & Y. Kuiper (eds.): *Myths, Martyrs, and Modernity: Studies in the History of Religions in Honour of Jan N. Bremmer*. Leiden, 13-30.
- Lardinois, A. 2021. 'Sappho's Personal Poetry', i Finglass, P. J. & A. Kelly (eds.): *The Cambridge Companion to Sappho*. Cambridge, 163-174.
- Lardinois, A. 2022. 'Sappho', i Swift, L. (ed.): *A Companion to Greek Lyric*. London, 261-274.
- Lefkowitz, M. R. 1973. 'Critical Stereotypes and the Poetry of Sappho', *Greek Roman and Byzantine Studies* 14.2, 1973, 113-123.
- Lefkowitz, M. R. 2012. *The Lives of the Greek Poets*. 2nd edition. Baltimore.
- Lesser, R. H. 2021. 'Sappho's Mythic Models for Female Homoeroticism', *Arethusa* 54, 121-161.
- Long, A. A. 2015. *Greek Models of Mind and Self*. Harvard.
- Maehler, H. 1963. *Die Auffassung des Dichterberufs im frühen Griechentum bis zur Zeit Pindars*. Göttingen.
- Marrou, H. I. 1956. *A History of Education in Antiquity*. Transl. by G. Lamb. New York.
- Martin, R. 2016. 'Sappho, iambist: abusing the brother', i Bierl, A. & A. Lardinois (eds.): *The Newest Sappho: P. Sapph. Obbink and P. Gc Inv. 105, Frs. 1-4*. Leiden, 110–26.
- Merkelbach, R. 1957. 'Sappho und ihr Kreis'. *Philologus* 101, 1-29.
- Most, G. W. 1995. 'Reflecting Sappho', *Bulletin of the Institute of Classical Studies* 40, 15–38.
- Mueller, M. 2021. 'Sappho and sexuality', i Finglass, P. J. & A. Kelly (eds.): *The Cambridge Companion to Sappho*. Cambridge, 36-52.
- Nagy, G. 1996. 'Phaethon, Sappho's Phaon, and the White Rock of Leukas', i Greene, E. (ed.): *Reading Sappho. Contemporary Approaches*. Berkeley, 35-57.
- North, H. 1966. *Sophrosyne: Self-Knowledge and Self-Restraint in Greek Literature*. New York.

- Orrells, D. 2011. *Classical Culture and Modern Masculinity*. Oxford.
- Orrells, D. 2015. *Sex. Antiquity and Its Legacy*. London and New York.
- Page, D. L. 1955. *Sappho and Alcaeus. An Introduction to the Study of Ancient Lesbian Poetry*. Oxford.
- Parker, H. N. 1993. 'Sappho schoolmistress', *Transactions of the American Philological Association* 123, 309–51.
- Patzer, H. 1982. *Die griechische Knabenliebe*. Sitzungsberichte der Wissenschaftlichen Gesellschaft an der Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt am Main 19. Frankfurt.
- Peponi, A.-E. 2016. 'Sappho and the mythopoetics of the domestic', i Bierl, A. & A. Lardinois (eds.), *The Newest Sappho: P. Sapph. Obbink and P. Gc Inv. 105, Frs. 1-4*, 225–37.
- Pflug, Günther. 1986. 'Friedrich Gottlieb Welcker und die Entwicklung der klassischen Philologie im 19. Jahrhundert', i Calder III, W. M.; A. Köhnken; W. Kullmann & G. Pflug (eds.): *Friedrich Gottlieb Welcker. Werk und Wirkung*. Stuttgart, 263-276.
- Porter, J. 2016. *The Sublime in Antiquity*. Cambridge.
- Reynolds, M. 2000. *The Sappho Companion*. London.
- Rosenmeyer, P.A. 2006. 'Sappho's Iambics' *Letras clásicas* 10, 11–36.
- Rösler, W. 1980. *Dichter und Gruppe. Eine Untersuchung zu den Bedingungen und zur historischen Funktion früher griechischer Lyrik am Beispiel Alkaios*. München.
- Rüdiger, H. 1933. *Sappho. Ihr Ruf und Ruhm bei der Nachwelt*. Das Erbe der Alten. Schriften über Wesen und Wirkung der Antike, Zweite Reihe 21. Leipzig.
- Sedgwick, E. K. 1990. *The Epistemology of the Closet*. Berkeley.
- Sevelsted, R. 2020. *Sappho. Roser fra Piería. Samtlige Fragmenter*. Skive.
- Snyder, J. M. 1997. *Lesbian Desire in the Lyrics of Sappho*. New York.

- Stehle Stigers, E. 1981. 'Sappho's private world'. I Foley, H. 1981 (ed.): *Reflections on Women in Antiquity*. New York 1981, 45–61.
- Stehle Stigers, E. 1996 [1979]. 'Romantic sensuality, poetic sense: a response to Hallett on Sappho', i Greene, E. (ed.), *Reading Sappho. Contemporary Approaches*. Berkeley, 143-149.
- Stehle, E. 1997. *Performance and Gender in Ancient Greece*. Princeton.
- Steiner, D. 2021. 'Sappho and Archaic Greek Song Culture', i Finglass, P. J. & A. Kelly (eds.): *The Cambridge Companion to Sappho*. Cambridge, 77-90.
- Swift, L. 2021. 'The Gods in Sappho', i Finglass, P. J. & A. Kelly (eds.): *The Cambridge Companion to Sappho*. Cambridge, 203-216.
- Thorsen, T. S. 2019. 'Sappho: Transparency and Obstruction', i Thorsen, T. S. & S. Harrison (eds.): *Roman Receptions of Sappho*. Oxford, 27-43.
- Thorsen, T. S. 2019a. 'Introduction: Ecce Sappho', i Thorsen, T. S. & S. Harrison (eds.): *Roman Receptions of Sappho*. Oxford, 1-26.
- Welcker, F. G. 1816. *Sappho von einem herrschenden Vorurtheil befreyt*. Göttingen.
- West, M.L. 1970. 'Burning Sappho', *Maia* 22, 307-330.
- Wilamowitz-Moellendorff, U. 1913. *Sappho und Simonides. Untersuchungen über griechische Lyriker*. Berlin.
- Winkler, J. 1990. *The Constraints of Desire. The Anthropology of Sex and Gender in Ancient Greece*. New York & London.
- Yatromanolakis, D. 2007. *Sappho in the Making. The Early Reception*. Washington, DC.